

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Derleme Sözlüğü'ne Adıyaman İli ve Yöresi Söz Varlığından Katkılar: Ad

Contributions to the Compilation Dictionary from Adıyaman Province and Region: Noun

Türker Barış Bulduk*

Abstract: Turkish dialects are an important source of Turkish vocabulary. Oghuz tribes migrated from their homeland to Anatolia and settled in Anatolia in a dispersed manner. With the interaction between the Turkish they spoke and the Turkish spoken by different Oghuz tribes in Anatolia, dialects with different phonetic and morphological features emerged. With the alphabet reform in 1928 and the subsequent Turkification activities, interest in dialects began to increase. With the establishment of the Turkish Language Research Society in 1932, studies on the vocabulary of Turkish dialects in Turkey were started and the existing words were started to be collected in the form of a receipt despite the difficult conditions of the period. As a result of these studies that lasted for decades, the Compilation Dictionary of Folk Dialect in Turkey was created and many additions were made to this dictionary in different periods and the work was made more comprehensive. The Compilation Dictionary, which was published in 6 volumes by the Turkish Language Association, was formed by combining the compilations made in 1932-1934 and 1952-1959. Depending on the social, economic and cultural developments in recent years, interest in the dialects of Turkish dialects has also increased and the Compilation Dictionary has become a source of inspiration for researchers. Accordingly, studies on the vocabulary of many regions, provinces, districts and even villages have contributed to the updating of the Compilation Dictionary. In this study, the vocabulary in the dialects of Adıyaman province and its region is analyzed. Currently, only 81 words belonging to Adıyaman province and its region are recorded in the Compilation Dictionary. In Adıyaman, which is one of the oldest settlements of Turks, many words that are not registered in the Compilation Dictionary or have different meanings have been identified. Since the number of these words is quite high, this study will only focus on the names identified in the region.

Structured Abstract: Dialects, which are generally based on differences in sound and form, are one of the most important sources of Turkish. Especially after the 11th century, migration movements from the motherland to Anatolia accelerated and Oghuz tribes settled in various regions of Anatolia irregularly. Throughout the long Turkish history, Turks had to migrate to Anatolia from many other regions such as the Caucasus, the Balkans, Iraq and Syria, and Anatolia was filled with Turks who spoke Turkish with various phonetic and morphological differences, and as a result of the interaction of these various tribes with each other, dialects of Turkish have emerged.

Of course, the features of dialects will not last forever. Factors such as the increase in the level of education, standard Turkish reaching even the remotest parts of Anatolia with technology, people traveling

* Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Assoc. Prof. Dr., Adıyaman University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature
ORCID 0000-0002-0423-837x
turkerbulduk@gmail.com

Cite as/ Atıf: Bulduk, T.B. (2023). Derleme sözlüğü'ne Adıyaman ili ve yöresi söz varlığından katkılar: Ad. *Turkish Studies - Language*, 18(4), 2407-2428. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.73394>

Received/Geliş: 03 November/Kasım 2023

Accepted/Kabul: 28 December/Aralık 2023

Published/Yayın: 30 December/Aralık 2023

Checked by plagiarism software

© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

more and being influenced by different language features, and the number of people with dialectal features decreasing day by day constitute a necessity for the recording of Turkish dialects of Turkey.

Dialects were, of course, the first reference point in the Turkification activities that intensified with the alphabet reform in 1928. The studies carried out by the Turkish Language Research Society, which was established by Atatürk's order in 1932 and later renamed the Turkish Language Association, aimed to collect the words living in the dialects between 1932-1934 and 1952-1959. Due to the low number of trained personnel, transportation and technological impossibilities, the words of some settlements in Anatolia could not be recorded. Although the data belonging to the compilations made were later compiled into a dictionary and published as the Dictionary of Compilation from the People's Mouth in Turkey, the data belonging to many regions could not be included in this dictionary because they could not be collected.

Adıyaman is one of these regions. In the current Compilation Dictionary, only 81 words recorded as Adıyaman were identified. Adıyaman is one of the first settlements of Anatolia and has been a Turkish homeland for hundreds of years. Adıyaman is a place that dates back to ancient times, from the Commagene Kingdom to the Roman Empire and then to Byzantium, Umayyad, Abbasid, Anatolian Seljuks, Dulkadiroğulları and finally to the Ottoman Empire during Yavuz Sultan Selim's Egyptian campaign. In a region that has been a Turkish homeland for centuries, it is natural that there are many elements of Turkish vocabulary. The fact that there is very little data about Adıyaman in the Compilation Dictionary is the main reason for this study. While conducting the study, Burak Telli and Türker Barış Bulduk prepared the most comprehensive vocabulary study of the region, Adıyaman Province and its Region Dialects Vocabulary.

Although the work contains 4032 items, the fact that only 81 of them are found in the Compilation Dictionary reveals the necessity of the study. As a matter of fact, there are so many words belonging to the region that are not included in the Compilation Dictionary that it is not possible to present them all in a single article. For this reason, this article focuses only on the names of the region. These names are classified as those that are not in the Compilation Dictionary, those that are in the Compilation Dictionary and Adıyaman dialect but used in a different sense, and those that are in the Compilation Dictionary but not recorded as Adıyaman. In this way, 735 names were identified. Of these, 269 do not have any record in the Compilation Dictionary. Of these, 36 begin with the letter h. Although the sound h is not found at the beginning of the word in Turkish words, the fact that there are so many words in the region that begin with the sound h only as names can be explained by Adıyaman's proximity to the Arab and Persian geography and the influence of the languages spoken in these regions (such as hedime, heler, hınd, hıtap). Twinning of consonants was found in many nouns in Adıyaman (abinne, arruta, cıppıl, kesseg). Again, a large number of nouns were identified in which the k sound at the beginning and end of the word was inflected into h (ahtaracan, çulyağan, doduħ). Many words in which the k sound at the beginning of the word is tonalized into g sound are used in Adıyaman region (such as garaçı, gelişçi, gariştiracaħ). Apart from these common sound events, metathesis (such as arğı), progressive affinity (such as donnuk), p > f change (such as arfay), flattening (such as bılambaç, bılata, gelişçi) etc. can be encountered in the dialects of the region.

Although 361 names are used in the same sense as in the Compilation Dictionary, it was determined that they were not recorded as Adıyaman. This situation can be attributed to the fact that Adıyaman became a province in 1954. Because, considering that the compilation activities of the Turkish Language Institution were carried out between 1932-1934 and 1952-1959, it can be thought that many words belonging to the region may have been recorded as Malatya, to which it was affiliated at that time.

Of the names identified in Adıyaman region, 95 of them are used in different meanings with the Compilation Dictionary. The fact that these names are used with different meanings indicates that the dialects of Turkish.

Keywords: Turkish Language, Turkish Dialects of Turkey, Dialects of Adıyaman province and region, vocabulary, noun.

Öz: Türkiye Türkçesi ağızları Türkçenin söz varlığının önemli bir kaynağıdır. Ana yurttan Anadolu'ya göç eden Oğuz boyları Anadolu'da dağınık bir biçimde yerleşmişlerdir. Konuşmuş oldukları Türkçe ile Anadolu'daki farklı Oğuz boylarının konuştukları Türkçenin etkileşimi ile birbirinden farklı ses ve şekil özellikleri barındıran ağızlar ortaya çıkmıştır. 1928'deki harf inkılabı ve akabindeki Türkçeleştirme faaliyetleri

ile ağızlara olan ilgi artmaya başlamıştır. 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulmasıyla Türkiye Türkçesi ağızlarındaki söz varlığı çalışmalarına başlanmış ve hâli hazırdaki kelimeler dönemin zor şartlarına rağmen fişleme şeklinde toplanmaya başlanmıştır. On yıllarca süren bu çalışmalar neticesinde *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* oluşturulmuş ve bu sözlüğe farklı dönemlerde birçok eklemeler yapılarak eser daha kapsamlı hâle getirilmiştir. Türk Dil Kurumu tarafından 6 cilt olarak basılan *Derleme Sözlüğü*, 1932-1934 ve 1952-1959 yıllarında yapılan derlemelerin birleştirilmesinden oluşmuştur. Son yıllardaki sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelere bağlı olarak Türkiye Türkçesi ağızlarına olan ilgi de artmış ve *Derleme Sözlüğü* araştırmacılara ilham kaynağı olmuştur. Buna bağlı olarak da birçok bölge, il, ilçe ve hatta köylerin söz varlığı ile ilgili çalışmalar yapılarak *Derleme Sözlüğü*'nün güncellenmesi çalışmalarına katkı sağlanmıştır. Bu çalışmada Adıyaman ili ve yöresi ağızlarındaki söz varlığı incelenmiştir. *Derleme Sözlüğü*'nde hâli hazırda Adıyaman ili ve yöresine ait sadece 81 kelime kayıtlıdır. Türklerin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Adıyaman'daki söz varlığından *Derleme Sözlüğü*'nde kayıtlı olmayan ya da farklı anlamda olan birçok kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelerin sayısı oldukça fazla olduğu için bu çalışmada sadece yörede tespit edilen adlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Türkiye Türkçesi Ağızları, Adıyaman ili ve yöresi ağızları, söz varlığı, ad.

Giriş

Derlemek, *Türkçe Sözlük*'te “Düzgün bir biçimde toplamak, dağınık olan şeyleri bir araya getirip düzenlemek.” (TS, 1998, s. 564) şeklinde açıklanmıştır. K. İmer ise derleme kavramını, “Aynı ölçünlü dilin birleştirdiği lehçe ve ağızların söz varlığının ortaya konması amacıyla yapılan alan çalışması.” (İmer vd., 2011, s. 84) olarak açıklar. Derleme, ağız çalışmalarının temelidir ve özellikle 1928'deki harf inkılabından sonra başlayan Türkçeleştirme faaliyetleri ile bu alanda önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Ağızların geçmişi çok eskilere dayanır ve genellikle bir dildeki ses ve şekil farklılıklarına dayanır. Türkler ana yurttan Anadolu'ya dağınık bir biçimde gelmişler ve çeşitli boylar Anadolu'nun farklı yörelerine dağılmışlardır. Bu boyların konuştukları Türkçe ile Anadolu'daki farklı boyların konuşmuş oldukları Türkçe zamanla kaynaşmış ve farklı ağızlar ortaya çıkmıştır. Bu ağızlardaki söz varlığı Türkçenin Anadolu'daki etkisini arttırmasıyla önem kazanmış ve özellikle 1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyetinin çalışmaları ile bilimsel bir zemine oturmuştur.

Ağızlar, bir dilin, tarihî dönemleri ile arasındaki bağın ortaya konmasında açıklayıcı ve belirleyici rol oynayabilmektedir. Bu sebeple dil incelemelerinde ağızlar önemli bir yer tutmaktadır (Telli, 2019, s. 66). Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili ilk inceleme 1867'de Maksimov tarafından yapılmıştır. Maksimov'dan başlayarak 1940 yılına kadar yapılan çalışmalar genellikle I. Kúnos, T. Kowalski, J. Deny gibi yabancı dil bilimciler tarafından yapılmıştır (Bulut, 2013, s. 1131). 1940'tan sonra Ahmet Caferoğlu, Efrasiyap Gemalmaz, Tuncer Gülensoy, Zeynep Korkmaz, Ömer Asım Aksoy, Leyla Karahan gibi yerli araştırmacılar ağız araştırmalarına önem vermişler ve daha sonra adı Türk Dil Kurumu olarak değiştirilen Türk Dili Tetkik Cemiyetinin derleme çalışmalarına önemli katkılar sunmuşlardır. Türk Dil Kurumunun öncülüğünde gerçekleştirilen derleme faaliyetleri meyvesini vermiş ve 1932-1934 ile 1952-1959 yılları arasındaki derleme çalışmalarını kapsayan *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* eseri yayımlanmıştır. Eserin ön sözünde, “*Meraklıların ve gönüllülerin yardımlarıyla oluşturulan bu eser, yurdumuzdaki halk ağzı sözlerini eksiksiz olarak tanıtacak, anlamları ve söyleniş özelliklerini bütün incelikleriyle, yanlışsız gösterecek nitelikte değildir. Eksikleri ve yanlışları daha az bir eser oluşturulabilmesi için çok sayıda yetişmiş dildcinin yurdu karış karış dolaşmaları ve her yerde uzun uzun kalarak incelemelerde bulunmaları gerekirdi. Buna imkân bulunamamıştır. Böyle olmakla birlikte, oluşturulan şu eserin değeri ve önemi inkâr olunamaz. Unutulmamalıdır ki ne kadar dikkatli bir derleme yapılırsa yapılsın, hiçbir zaman bu işin sonu alınmıştır denilemeyecektir. Çünkü, derlemelerde bulunacak yanlışlardan ve kalacak eksiklerden başka, halk her gün yeni yeni kelimeler yaratmaktadır. Şu hâlde bu konu üzerindeki çalışmalara devam etmek gerekecektir.*” (DS, 2009, s. V-VI) denmektedir. Derleme yapılan

dönemlerdeki teknik ve fizikî imkânların yetersizliği her yöreden yeterince katkı sunulmasını engellemiştir. Bazı yörelerdeki dil bilimci, ilgili ve gönüllülerin fazlalığı nedeniyle o yörelere ait çok sayıda kelimenin derlendiği görülürken, buna karşılık bazı yörelerdeki derleyici yetersizliği de o yörelerdeki kelimelerin derlenmesine imkân vermemiştir. Nitekim çalışma alanımız Adıyaman ili ve yöresine ait *Derleme Sözlüğü*'nde kayıt altına alınmış sadece 81 kelime tespit edilmesi de bu duruma güzel bir örnektir.

Ağızlarda varlığını devam ettiren dil özellikleri ve söz varlığı elbette sonsuza kadar mevcut hâliyle kalacak değildir. Son yıllardaki teknolojik gelişmeler, ulaşım imkânlarının gelişmesi ile insanların daha fazla seyahat eder duruma gelmesi, okur yazarlık ve eğitim imkânlarıyla birlikte halkın daha çok standart Türkçeyi konuşur hâle gelmesi ağızlardaki mevcut hazinemizi zamanla kaybetmemize neden olabilecektir. Bu nedenle, son yıllarda ağızlar ile ilgili çalışmalara hız verilmiştir. Bölge, il, ilçe ve hatta köy düzeyinde çok sayıda ağız çalışmasının yapılması ve bu yörelerdeki ağız özelliklerinin ve söz varlığının kayıt altına alınması son derece önemlidir.

Bu çalışmada Adıyaman ili ve yöresi ağızlarındaki söz varlığı değerlendirilmiştir. Adıyaman, tarihin bilinen en eski yerleşim yerlerinden biridir. Adıyaman Palanlı Mağarasında yapılan incelemelerde kent tarihinin M.Ö. 40.000 yıllarına kadar uzandığı anlaşılmıştır. Adıyaman, Kommagene Krallığı ve Roma İmparatorluğu'ndan sonra Bizans, Emevi, Abbasi, Anadolu Selçukluları, Dulkadiroğulları arasında el değiştirmiş ve nihayet Yavuz Sultan Selim'in İran seferi sırasında 1516 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı topraklarına katılan Adıyaman, başlangıçta merkezi Samsat'ta bulunan bir sancakla Maraş Beylerbeyliği'ne bağlıyken, Tanzimat'tan sonra bir kaza olarak Malatya'ya bağlanmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan 1954 yılına kadar eski idari yapısı korunarak Malatya'ya bağlı kaza konumunda olan Adıyaman 1 Aralık 1954 tarihinde 6418 sayılı kanunla Malatya'dan ayrılarak müstakil il hâline gelmiştir (www.adiyaman.gov.tr, 2023).

Adıyaman'daki söz varlığı ile ilgili en kapsamlı çalışma, B. Telli ve T. B. Bulduk'un birlikte yayınladıkları *Adıyaman İli ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı* adlı eserdir ve bu çalışma için de bu eserden istifade edilmiştir. Adıyaman söz varlığı ile ilgili basılan her türlü kitap, hazırlanan tez ya da makale incelenerek oluşturulan eserde, yazarların yöreden bizzat derledikleri kelimelere de yer verilmiştir. Eserde 4032 madde başı kelime bulunmaktadır ve bu kelimelerden sadece 81'i *Derleme Sözlüğü*'nde kayıt altına alınmıştır. Bu kadar zengin bir söz varlığından sadece 81'inin kayıt altına alınmış olması bu çalışmayı yapmamızın temel nedenidir. Kayıt altına alınmayan kelime sayısı çok fazla olduğundan bu çalışmada sadece yöredeki adlar üzerinde durulmuş ve bu adlardan *Derleme Sözlüğü*'nde bulunmayanlar ya da varsa bile farklı anlamlarda kullanılmış olanlar üzerinde durulmuştur. Yapılan tasnifte Adıyaman ili ve yöresi ile *Derleme Sözlüğü*'nde aynı anlamda kullanılan fakat Adıyaman olarak kayıt altına alınmamış olan kelimelere de yer verilmiştir. Çalışmada *Adıyaman İli ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı* eserindeki kelimeler, sayfa numaraları verilerek gösterilmiştir.

Adıyaman, Leyla Karahan'ın "*Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*" adlı eserine göre Batı grubu ağızları içinde yer almaktadır. Karahan'a göre Adıyaman ağzının da yer aldığı Batı grubuna ait 7. alt grubunun özellikleri şöyledir:

- Yazı dilindeki "*çamur, yağmur*" gibi kelimelerdeki yuvarlak ünlüler, bu grupta düzdür.
- Yarı kalın "*ó, ú*" ünlülerine bu ağızlarda çok az rastlanır.
- "*ñ, ħ, g*" ünsüzleri bu grubun en karakteristik sesidir (*deñiz, yoħ, gız*).
- "*g, ğ*" ünsüzleri ön seste ünlü ile biten bir kelimedenden sonra sızıcılaşarak düşme eğilimindedir.
- "*-ıncı/-inci*" ve "*-ı/-i*" zarf-fiil ekleri işlek olarak kullanılır (*gelinci, ağlayı ağlayı*).

- Zamir kökenli teklik ve çokluk 1. şahıs ve bildirme ekleri “- *ım/-im,-ık/ik/ih*”tır (*gelirim, gelirik*).
- “*böyle, öyle*” kelimeleri bu ağızlarda “*béyle, éyle*” şeklindedir.
- Bazı ağızlarda, “-*ıcı/-ici*” gelecek zaman eki ile “-*ık/-ik*” geçmiş zaman eki kullanılır (*gelici, gelik*) (Karahana, 1996, s. 171).

İnceleme

a) Adıyaman İli ve Yöresi Ağızlarında Bulunup Derleme Sözlüğü'nde Bulunmayan Adlar:

- abinne:** Yorgan iğnesi (s. 3).
‘aboş: Adıyaman’ın yerlileri için kullanılan bir kelime (s. 4).
afşın: Afşin, zırh, silah (s. 5).
ahkem: Eğlenme, şaka (s. 8).
ahtap: Odun, odunlar (s. 9).
ahtaracan: Ahtaracağ, tandır üzerinde yapılan yufka ekmeği sacın üzerinde çevirmek için kullanılan tahtadan yapılmış âlet (s. 9).
alamaça: Alevli ateş yakma (s. 10).
‘arase: Hububat satılan pazar (s. 14).
‘arayış: Asmayı ayakta tutmak için kurulan çardak (s. 15).
arçat: Ense (s. 15).
arfay: Arpa (s. 15).
arğı: Ağrı (s. 15).
arruta: Kız çocuklarına söylenen sevgi sözcüğü (s. 15).
‘atdor: Ekmek arası yiyeceğin büyük olanı (s. 17).
atebe: Kapının üst tavanı (s. 17).
attüz [addüz]: Evlerin alt katında bulunan hayvanların barınması amacıyla kullanılan bölümü (s. 18).
averen: Kertenkelenin büyüğü (s. 18).
avrat namazı: Kuşluk namazı (s. 18).
‘aynat: İnat (s. 19).
basallā: Ufak bulgur, nohut, kuşbaşı et, yarpuzla yapılan bir yemek (s. 23).
basmağ: Elbise dikmek için ayrılan kumaş (s. 23).
bediris: İpliklerin düğümsüz olarak birbirine eklenmesi (s. 25).
berroş: Güneye bakan kuytu yer (s. 27).
besimet [besmet]: Mısır unu ile normal unun karıştırılması sonucu yapılan bir tür ekmek (s. 27).
bığıra: Delik (s. 28).
bılabac: Bulamaç, pekmez, un ve yağdan yapılan yumuşak bir yiyecek (s. 28).
bılata: Meyvelerin olgunlaşma zamanı (s. 29).
bireklişim: Atların kulağına bağlanan bir malzeme (s. 31).
biz: Köşker âleti (s. 33).
boyam: Şerbeti meyan kökünden yapılan şerbet (s. 34).
böyrek: Açılmış hamurun veya yufkanın arasına peynir, kıyma, ıspanak gibi şeyler konularak pişirilen çeşitli biçimlerde yapılan hamur işi yiyecek (s. 35).
bumbar: Koyun, sığır vb. hayvanların kalın bağırsağı ile yapılan bağırsak dolması (s. 36).
camaken: İçine yazma, elbise konabilen küçük, camlı sandık (s. 39).
cartin: Büyük fare (s. 40).
cayi: Dost, ahbap (s. 40).
cenan : 1. Kalp, yürek 2. Maraba, bağ ve bahçe işlerinde yardımcı, hizmetçi (s. 41).
cermiye: Bedel (s. 42).

- cıca:** Cici anne (s. 42).
cıldak: Çıplak, cıbıldak (s. 42).
cılğı: İnce ve şerit hâlinde kesilmiş bez parçası (s. 43).
cıppıl: Küçük su birikintisi (s. 43).
cicco: Göğüs (s. 44).
ciyem: Kova (s. 44).
colban: Yabancı mercimek (s. 44).
culfacı: Yünden kumaş dokumaya yarayan aygıt; eğrilerek ip hâline getirilmiş bezlerden yolluklar ve savan dokuyan dokumacı (s. 45).
cunha: Ceza (s. 45).
çarcım: Kilim (s. 48).
çarhçı: Kesici âletleri bileyen kişi (s. 49).
çarpana: Yürümesi düzgün olmayan, bacakları eğri olan kimse (s. 49).
çarşı ağası: Zabita (s. 49).
çerig: Küçük, ufak üzüm (s. 51).
çetegce: Kötü, eski yatak (s. 51).
çıldırım [çıldırım]: Su kenarlarında toplanan, yemeklerin yanında yenilen bir ot (s. 52).
çırallı: Yatır yerlerinde verilen para (s. 53).
çirçirik [çirçirik]: 1. Ağustos böceği. 2. Zayıf ve afacan çocuk (s. 53).
çirtik: 1. Eğlence anında başparmakla orta parmağın sıkıca birbirine sürtülüp kaydırılarak çıkarılan ses. 2. Üzüm salkımında birkaç habbe üzümü taşıyan küçük dal. 3. Eşya üzerindeki ince işleme (s. 54).
çöllek: Akarsuyun olduğu yer (s. 57).
çulyahan: Temmuz ayı, çok sıcak olan zaman (s. 57).
çurın: 1. İçinde su içilen ya da pestil yapmak için içerisinde üzüm sıkılan, taştan yapılmış havuz. 2. Hamamdaki kurna (s. 58).
dağme [dame]: Topaç (s. 59).
debbag: Deri terbiyecisi, deri tabaklama işi yapan (s. 62).
defçın: Küçük oğlak tuluğu (s. 62).
dein: Sincap (s. 63).
deksen: Ayakkabıcılıkta kullanılan bir tür âlet (s. 63).
dergüş: Bebek (s. 65).
dırı: Üzüm (s. 66).
dodu: Başörtüsü, atkı (s. 69).
donnuk: Çamaşır yıkanan yer (s. 70).
dotdik: Akıl (s. 71).
döçi: Tilki (s. 71).
dövmeç: 1. Közlenmiş patlıcan, biber, domatesten yapılan ezme yemek. 2. Yenilebilir bir tür ot (s. 72).
dümbüldeg: Yerden kaynayarak çıkan suyun çıkış yerinde bulunan taş (s. 73).
dürge: Bastık kalıbı (s. 73).
dürmik: Ekmek arası şeklindeki yiyecek (s. 74).
elke: Avuç, tutam (s. 80).
evşen: Tuvalet, çiş (s. 84).
fıranca: Kayık biçiminde, oval ekmek küreği (s. 88).
fırığ: Aşı buğdaydan yapılan bir yemek (s. 89).
fırk: Yeşil nohutun dallarıyla birlikte ateşte pişirilmesi (s. 89).
folluk: Tavuğun bir yere yumurtlaması için belirli bir yere konan yumurta (s. 90).
ğala ğala: Çocukları ayağın alt kısmına yerleştirip uzanarak yukarı kaldırma oyunu (s. 92).
ğamarag: Ardiç ağacı (s. 93).

- gapısalık:** Ağıl ve bahçe kapısı (s. 93).
ğaraçı [karaçı]: Çingene, dilenci (s. 93).
garalök: Kara erkek, dana (s. 94).
ğarıştıracağ: Yemek pişirilirken yemeği karıştırmaya yarayan büyük kepçe (s. 95).
gasmallak: Kasımpatı çiçeği (s. 95).
gegim: Saplı ya da sapsız tahta, demir çengel (s. 98).
geğö: Kardeş (s. 98).
geleş: Kalaylama işi yapan kimse (s. 98).
gevende: Düğünlerde davul çalanlar (s. 100).
geyit: Tasa, keder (s. 100).
gezemmek: Balkon (s. 100).
gezmekâr: Hizmetçi (s. 101).
ğille: Para çekmecesini (s. 101).
ğilliz: Salya (s. 102).
ğillor: Yufka ekmek (s. 102).
ğıstarık: Düğüm (s. 104).
ğıyğana: Yumurtanın tavada pişirilmesi (s. 104).
ğızzirik: İçi pişmemiş ama dışı yanmış olan yiyecek (s. 105).
göçger: Göçebe (s. 108).
görk: İyi günler görme (s. 109).
guncik: Dip, kuytu yer (s. 111).
hacat: Âlet, araç, gereç (s. 115).
hakika: Yer altı kaynak su (s. 116).
halder: Yemeği yapılan bir ot, bitki (s. 116).
halhat: Düğün hediyesi (s. 116).
hamhesek: Olgunlaşmamış meyve (s. 118).
hamık: Bir tür terlik (s. 118).
hamik: Kemikten yapılan düğme (s. 118).
hanc: Ayrılan konulan yer (s. 118).
hanzuvar: Yörede yetişen bir tür yabancı ot (s. 119).
hapkat: Giysi, elbise (s. 119).
haşılı: Kolalı, ütülü yeni eşya (s. 121).
haşşeg: Üzerinde yatmak ya da oturmak için tahtadan yapılmış ayaklı eşya (s. 121).
havrişik: Yufka ve pekmezle yapılan bir tatlı türü (s. 122).
hedime: Düğünde erkek tarafının kız babasına verdiği para (s. 124).
heler: İlaç (s. 124).
hellanğac: Salıncak (s. 125).
hemis [hamis]: Perşembe (s. 126).
hèyf: Öfke, kızgınlık (s. 129).
heza: Hile, şike, oyunbozanlık (s. 129).
hezzek: Dut meyvesinin olgunlaşmamışına verilen ad (s. 129).
hılup: Ekmek arpa ve buğday karışımı bir ekmek (s. 130).
hımal: Tımar (s. 130).
hınd: Yuva (s. 131).
hırhanta: Önemsiz kalabalık, çokluk (s. 131).
hırlavıh: Boğmaca hastalığına tutulan kişinin göğüs bölgesinde oluşan aşırı hırıltı (s. 131).
hırttı hış: Gerekli veya gereksiz eşya her tür eşya (s. 132).
hısım: Akraba (s. 132).
hış bış: Çöp, hurdaya ayrılmış eşyaların genel adı, öteberi (s. 132).

- hıtap:** Açılan taplamanın içine harç konarak yarım daire hâlinde kapatılıp sacda pişirilmesiyle elde edilen gözleme (s. 133).
- hof:** Korku (s. 133).
- hulmatah:** Üzerinde yatılan bir köy yatağı türü (s. 137).
- humusi:** Kırmızımsı, kara ile mor renk arasında iri beyaz taneli üzüm (s. 137).
- hunusi:** Sonbaharda yetişen siyah şaraplık üzümün ismi (s. 137).
- huslet:** Huy, ahlak (s. 137).
- huşşırık:** Alerji nedeniyle vücuttaki döküntüye verilen ad (s. 137).
- ıtlah:** Öpücük (s. 140).
- içme:** Ilıca (s. 141).
- ileç:** Bahis (s. 143).
- kahki:** Kuru peksimet (s. 150).
- kakin:** Bir simit türü (s. 150).
- kalıf:** Hayvan yemi (s. 150).
- kantarma:** Dış kapı (s. 151).
- kefiye:** Kadınların taktıkları poşu (s. 156).
- keras:** Un değirmeni çalıştıran kimse (s. 159).
- kerge:** 1. Pekmez. 2. Üzümün bastığa dönmüş hâli (s. 160).
- késseg [kezzek]:** Çapa veya sabanın topraktan kaldırdığı iri parça (s. 160).
- kıllor:** Kete, bir tür çörek (s. 162).
- kırnap:** İnce ip (s. 165).
- kışve:** Koza (s. 165).
- kigil:** Tohum, pamuk kozalağı (s. 166).
- kişne:** Karaburçak, burçak (s. 168).
- korıh:** Koruk, üzümün olmamış hâli (s. 169).
- kuc:** Kucak (s. 173).
- kıdım:** Şans, talih (s. 173).
- kullep:** Hile, dalavere (s. 173).
- kulunç:** İki omuz arası (s. 173).
- kuncik:** Köşe, duvar dibi (s. 173).
- lappır:** Etin kötü ve yağlı yeri (s. 180).
- leç:** Bahis (s. 180).
- lenger:** İçinde pilav sunulan geniş, yayvan, bakır kap (s. 180).
- lengerlop:** Fötr şapka (s. 180).
- loğuk:** Örümcek (s. 182).
- lohut:** Oğlan (s. 182).
- lop:** Kemiksiz et (s. 182).
- löhme:** Dokumacılıkta kullanılan ip (s. 183).
- lüllüg:** Bir sıkımlık ölçü miktarı (köfte için) (s. 184).
- magat:** Sedir (s. 185).
- mahfе:** Eskiden gelin getirmek için atın üstüne konulan sandıklar (s. 186).
- mahrаma:** 1. Çarşafın küçüğü. 2. Başa örtülen örtü (s. 186).
- maşere [mehsere]:** Büyük kazan (s. 186).
- mağlab:** Makara (s. 186).
- mağluma:** Yeni gelinlerin örtündüğü eşarp gibi elbise (s. 186).
- malsak:** Malına düşkün kimseler için kullanılan bir söz (s. 187).
- manca:** Salata (s. 187).
- mangaç:** Cımbız (s. 187).
- marsıman:** Çok tembel kişi için söylenen bir söz (s. 188).
- masdıra:** Çeşit (s. 188).

- matıf:** Bunama (s. 188).
meleke: Pestil yapılırken kullanılan bez (s. 189).
melent: Denk, eş (s. 189).
meşlah: Katırcıların kışın üst giyeceği (s. 191).
meyrat: 1. Ölen kimseden kalan mal. 2. Sevimsiz, lanet. 3. Yılan (s. 191).
mıglama: Yumurta yemeği (s. 192).
miheşer: Nohutun ikiye ayrılması (s. 192).
mıraza: Kışın palto yerine giyilen uzun ceket (s. 193).
mırççık: Ezilmiş, çamur hâline gelmiş (s. 193).
mutsa: Köşgerlerin tunçtan yapılan deri döğme âleti (s. 196).
müvzer: Tarlaya tohum ekilen tarım âleti (s. 196).
müzevirci: Gammaz, ispiyoncu (s. 196).
nacar: Marangoz (s. 197).
nahşe: Ölü yıkanan tahta (s. 198).
nanecüg: Salata ve yemek yapımında kullanılan, daha çok düz tarlalarda toplanan ot (s. 198).
nazmal: Başa atılan örtü (s. 199).
nefse: Lohusa (s. 199).
nehit: Beyaz yapı taşı (s. 200).
neldeki: İçine tuz konulan tahtadan yapılmış araç (s. 200).
nerzig: Dokuma tezgahında iplik dolamaya yarayan araç (s. 201).
nezele: Topaç oyununda dönmediği için cezalı duruma düşen topaç (s. 201).
nezzik: Dokumacılıkta ip sarma âleti (s. 202).
oşo: Köpek (s. 207).
ötirig: Kötü, işe yaramaz (s. 212).
pasmana: Eskimiş, pörsümüş, işe yaramaz (s. 217).
perensek: Fır dönme (s. 219).
perize: Ekinin tarladaki biçilmiş durumu (s. 219).
pıncar: Yeşillik (s. 220).
pırpırık: Çok ihtiyar, eli ayağı tutmaz derecede güçsüz (s. 220).
pıssig: Kedi (s. 221).
pızzik: Ciltte çıkan sivilce ve benzer şeyler (s. 221).
pımpirik: Şüpheli, bahaneci, kendine güvensiz, mız mız (s. 222).
pip: Saklambaç (s. 222).
piravuk: Örümcek (s. 222).
puşirik: Toprak damlarda ağaç dizildikten ve keveşe konulduktan sonra ince bir tabaka hâlinde konulan çamur (s. 224).
pücük: Buzağı (s. 224).
pürt: Tüy, hayvan tüyü (s. 225).
ravak: Ekşimiş üzüm pekmezi (s. 227).
rik: Kin, nefret (s. 228).
sağamatlıh: Beceriksiz, sakar (s. 230).
sakıtlı: Ucunda sivri çivi olan değnek (s. 231).
sandara: Raf (s. 232).
sapancalıg: Gelini evinden götürürken verilen para, bahşiş (s. 232).
sayfi: Sebze (s. 233).
semeg: Topraktan yapılan, içine yağ konan kap (s. 235).
sığdı: Kavrulmuş et (s. 236).
sığrı: Kar temizlemeye yarayan âlet (s. 237).
sırğaç: Tahtadan yapılmış kar küreği (s. 237).
silin: Kenar (s. 239).

- sinc:** Tarla etrafındaki çalılıklar (s. 239).
- siste:** Karı, eş (s. 240).
- sitara:** Şans (s. 240).
- söñmec:** Kışın kar günlerinde ayakların altına naylon kağıt alınarak sürünülmesi (s. 243).
- şarpa:** Eşarp, başörtüsü (s. 248).
- şaşani:** Ot türü (s. 248).
- şeb:** Toprak sıva yaparken veya toprak zemini ıslatıp, çatlaklar varsa el sürerek, kapatarak düzgün ve kaygan hâle getirme (şıkılama) (s. 248).
- şeg:** Eşek (s. 248).
- şeguga [şakuka, şekuka]:** Yaban armudu (s. 248).
- şekkul:** Duvar ustalarının yapının düzgün olup olmadığını kontrol etmek için kullandıkları, topaç şeklindeki demir parçasının sivri olmayan tarafına ip bağlanmış şekildeki bir ölçü âleti (s. 249).
- şenkor:** Okun atıldığı yay şeklinde ip ve yaydan oluşan bir ucu ilmek şeklinde, kuş yakalamada kullanılan tuzak (s. 249).
- şerdenlik:** Bahşiş (s. 249).
- şırğa:** Ekinden kalan sapları taşımak için eşeğin sırtına uygun, ağaçtan üçgen biçiminde yapılmış malzeme (s. 251).
- şimre:** Yüzde yara hâlinde çıkan bir hastalık (s. 252).
- şoşban:** Sağdıç (s. 253).
- şuka:** Pestilin katlanmış şekli (s. 253).
- teng:** Darlık, sıkıntı (s. 260).
- tepirleme:** Tahılları içindeki yabancı maddelerden ayırmak için tepsiden küçük metal veya tahtadan tabak (s. 260).
- tepiş:** Balkon (s. 261).
- teppir:** Buğdaydaki yabancı maddeleri ayırmaya yarayan kenarsız, ahşap, daire tepsi (s. 261).
- tımbıltı:** Ses, seda (s. 263).
- tırşig:** Domatesli, hafif sulu, etsiz bir yemek (s. 264).
- tilembaş:** Buğdayın yere dökülüp kalan başaklarına verilen ad (s. 265).
- tollik:** Pilavı ve hitabı yapılan ve bazı hastalıklarda lapası kullanılan bir ot (s. 267).
- toplāh:** İncir (s. 268).
- tuyrak:** Bulunan şey (s. 269).
- uçanak:** Uğur böceği (s. 271).
- virçik:** Bitki kökü (s. 278).
- vici vici:** Su ve nişastanın karıştırılıp muhallebi kıvamına geldikten sonra bir sininin içine birkaç cm. kalınlığında doldurulup üzerine renk veren şurup dökülerek yapılan bir tatlı (s. 278).
- yelçek:** Hanımların baş bağlama şekli (s. 286).
- yelpeme:** Nefes darlığı (astım) hastalığı (s. 286).
- yeneri:** Yayla evlerinde bulunan kıl dokuma (s. 286).
- yertmeti [yermeti]:** Minder (s. 287).
- yeyti:** Yiyecek, yeyinti (s. 287).
- yudar:** İştah, boğaz (s. 289).
- zeñbil:** Zar (s. 295).
- zinkabıt:** Zehir gibi acı ya da aşırı ekşi (s. 296).
- zont:** Balyoz (s. 297).

b) Derleme Sözlüğü'nde Bulunup Adıyaman İli ve Yöresi Ağzlarında Farklı Bir Anlamda Kullanılan Adlar:

- ağız:** Hayvanların ilk sütü (s. 7). / “1. Sefer, defa, kere. 2. Pekmez kaynatılırken tavaya konulan bir kaynatmalık sıra” (DS I, 94).
- ahıtma:** Işıklandırma, küçük pencere (s. 8). / “Hayvanların alnından burnuna doğru uzanan beyazlık” (DS I, 131).
- akıt:** Üzüm pekmezine susam koyularak katılaşıncaya kadar kaynamasıyla elde edilen bir tatlı (s. 9). / “Taş kemer, kubbemsi taş tavan” (DS I, 153).
- arakı:** Ağaç kolon. (s. 14). / “İçki, rakı” (DS I, 295).
- badılcan [balcān]:** Patlıcan (s. 22). / “Domates” (DS I, 466).
- bağlık:** Topaca sarılan ip (s. 22). / “Uçkur, uçkur takılan yer” (DS I, 484).
- baz:** Bir kuş türü (s. 25). / “İri, büyük, gösterişli” (DS I, 585).
- bilk:** Peygamber üzümünün sulanmış çürük hâli (s. 29). / “Eksik, eksilmiş” (DS I, 665).
- bıngıldak:** Yeni doğan çocukların kafa tasındaki boşluk (s. 29). / “Sözünde durmayan, oynak insan” (DS I, 668).
- bızır:** Döllenecek yumurta, soy (s. 29). / “Bir cins besili ve oynak at” (DS I, 675).
- birē:** Yaşlı kadın (s. 31). / “Epeyce, iyice, usule uygun şekilde” (DS I, 699).
- cırnık:** Çeşmenin gözü (s. 43). / “Dar yol, patika” (DS II, 936).
- çağa:** Benek (s. 47). / “Balık tutmaya yarayan fındık dallarından örülmüş sepet” (DS II, 1034).
- çağala:** Badem, yemiş (s. 47). / “Olmamış meyve” (DS II, 1034).
- çeltik:** Çorap (s. 50). / “Çorabın yarısına kadar üstten dikilen meşin” (DS II, 1127).
- çem:** Bahçe, bostan (s. 50). / “Çayır, çimen” (DS II, 1127).
- çipil:** Küçük göz, küçük yer, küçük oda (s. 55). / “Gözleri çapaklı olan kimse” (DS II, 1232).
- çona:** 1. İnsana benzetilen korkuluk. 2. Anası babası ölmüş çocuk (s. 56). / “Çoban yamağı” (DS II, 1268).
- çorma:** Yörede biçilip hayvanlara verilen bir ot türü (s. 56). / “Bataklık yer” (DS II, 1272).
- çormuk:** Kullanılmış süpürgeğin geriye kalan son kısmı (s. 56). / “Bir çeşit ağaç kurdu” (DS II, 1272).
- çuka:** Katlanmış bastık (s. 57). / “Manda” (DS II, 1302).
- endeze:** Yemek malzemesi (s. 81). / “Araç, aygıt, avadanlık” (DS III, 1746).
- ğalyon:** Tepsi gibi düz ve geniş kap (s. 93). / “Kalyon” (DS III, 1905).
- ğamalağ:** Kekliklerin karda uçamaması nedeniyle yapılan avlanma biçimi (s. 93). / “Sonbaharda tutulup kafeste alıştıran bir yaşımdan büyük av keklığı” (DS III, 1905).
- ğara:** Saban, karasaban, toprağı sürmede kullanılan ilkel bir tarım aracı (s. 94). / “Maden suyu” (DS III, 1917).
- ğaran:** Karanlık (s. 94). / “Maki cinsinden bir bitki” (DS III, 1920).
- gebeç:** Sergendeki üzümün kurumamış hâli için kullanılan ifade (s. 97). / “Başak vermeye başlayan ekin” (DS III, 1955).
- ğetmer:** Saçta pişirilmiş bir tür börek (s. 100). / “Kat kat olma hâli” (DS III, 2008).
- gevik:** Bastık yaparken bastığı düzlemek için tahtadan yapılmış mala gibi âlet (s. 100). / “Dişsiz ya da yamuk, çarpık (ağız için)” (DS III, 2011).
- gevreçik:** Üzüm (s. 100). / “Kayalık yerlerde yetişen kokulu bir çeşit bitki” (DS III, 2013).
- ğınne:** Küçük parçalara ayrılmış cam kırığı (s. 102). / “Martı” (DS III, 2050).
- ğıra:** Kenar, yanı başı (s. 102). / “Tek atan kısa namlulu mavzer” (DS III, 2051).
- ğoga:** Nakış ipliği (s. 106). / “Lağım temizleyen kimse” (DS III, 2093).
- ğogan:** Asma kilit (s. 106). / “Gırtlak” (DS III, 2094).
- gözgöz:** Bezden yapılmış, içine dikiş malzemeleri konulan, bugünkü çekmece görevini yapan, yukarıdan aşağıya ceplerden oluşan duvara asılı makrome (s. 110). / “Un, bulgur vb. şeyler koymaya yarayan içi bölünmüş büyük sandık” (DS III, 2181).

- güdümen:** Cüce (s. 113). / “Şimşek” (DS III, 2215).
- hadde:** Metalleri küçük parçalara ayırmak ya da buğdayları taşımak için kullanılan araç (s. 115). / “Saban” (DS III, 2250).
- haney:** Halay (s. 119). / “Evin katları arasında bölümler” (DS III, 2273).
- has:** Marul (s. 120). / “Duvar” (DS III, 2297).
- heyder:** Aslan (s. 129). / “Denge” (DS III, 2352).
- heylik:** İncir (s. 129). / “Yuha” (DS III, 2354).
- hımirtlek:** Boğaz (s. 130). / “Kıkırdak” (DS III, 2362).
- hışhış:** Zil (s. 132). / “Sus anlamında emir” (DS III, 2376).
- hömbek:** Tümsek (s. 136). / “Birbirinin üstünden atlayarak oynanılan bir çeşit oyun, birdirbir” (DS III, 2431).
- kaluk:** Hasat (s. 151). / “Evlenmemiş, yaşlı kız” (DS IV, 2612).
- kantara:** Bağ budama işlemi (s. 151). / “Taş kemer” (DS IV, 2628).
- kef:** Kaynayan bir yemeğin oluşturduğu köpük (s. 156). / “Orakçıların kullandığı parmak uçları tahta meşin eldiven” (DS IV, 2719).
- kepe:** Çayır, tepe, bağ anlamlarına gelir (s. 159). / “Ceket” (DS IV, 2745).
- kıll:** Palaz (s. 162). / “Killi toprak” (DS IV, 2793).
- kırbız:** Biber (s. 163). / “Kırmızı boya” (DS IV, 2818).
- koka:** Nakış ipi makarası (s. 168). / “Bataklıklarda yetişen ucu sivri saz” (DS IV, 2905).
- köçü:** Göz kapağı (s. 169). / “Avlu, evin altındaki boşluk” (DS IV, 2948).
- köm:** Yığın, tepecik (s. 170). / “Mandıra” (DS IV, 2956).
- köz:** Cemre (s. 172). / “İyice yanıp ateş durumuna gelmiş odun ya da kömür parçası, kor” (DS IV, 2985).
- kulku:** Hindi (s. 173). / “Testi, sürahi” (DS IV, 2997).
- laklakı:** Sohbet, muhabbet (s. 179). / “Kahkaha” (DS IV, 3061).
- lapçın:** Üzerine mesh edilebilen, yumuşak deriden yapılmış bir tür ayakkabı (s. 180). / “Takunya” (DS IV, 3066).
- lec:** Kavga, döğüş (s. 180). / “Pürüz” (DS IV, 3070).
- lim:** Balçık, cıvık çamur (s. 181). / “Kök, temel, dip” (DS IV, 3080).
- lottik:** Arkaya tekme atma (s. 183). / “Sulu köfte” (DS IV, 3089).
- mahyia:** Ardic ağaçları (s. 186). / “Pazar, panayır” (DS IV, 3107).
- malas:** Mesafe (s. 187). / “Karga cinsinden mavi benekli bir kuş” (DS IV, 3112).
- maşat:** Bir şeyi tuturmaya yarayan küçük âlet (s. 180). / “Giysi yıkanan açık ya da kapalı yer, çamaşırlık” (DS IV, 3135).
- meras:** Ayakkabı (s. 190). / “Genellikle ellerde ve ayaklarda beliren ağrılı tutukluk, kramp” (DS IV, 3166).
- nik:** Kadınların baş örtülerini rüzgara karşı korumak için baş örtülerine taktıkları küçük âlet (s. 202). / “Kaldıraç” (DS IV, 3252).
- omaç:** İşlenebilir tahta parçası, odun (s. 206). / “Tarlada köstebek yuvasının üstündeki toprak yığını” (DS V, 3281).
- paç:** Öpücük (s. 215). / “Vergi, damga resmi” (DS V, 3377).
- paf:** Posa, içi boş (s. 215). / “Kof, dayanıksız kimse” (DS V, 3379).
- panik [pēnik]:** Köfte türü, nohutlu salçalı yemek (s. 216). / “Domuz yavrusu” (DS V, 3394).
- partal:** Mitil, eski giysi (s. 217). / “Abartılmış söz, yalan” (DS V, 3403).
- patana:** Ham incir (s. 217). / “Patates” (DS V, 3410).
- persek:** Sinir (s. 219). / “Eksik” (DS V, 3434).
- pēs:** Çul (s. 219). / “Yüzü dönük, ters” (DS V, 3437).
- pūç:** Gelişmemiş meyve, ürün (s. 224). / “Yasa dışı evlilikten doğan çocuk” (DS V, 3484).
- saka:** Pardösü (s. 230). / “Sakağı da denilen, atlarda olan mankafa hastalığı” (DS V, 3519).
- sayıl:** Dilenci (s. 233). / “Deniz kıyısı” (DS V, 3561).

- semelek:** Bebeklerin sarıldığı çarşaf (s. 235). / “Aptal, sersem, budala” (DS V, 3581).
- sergen:** Bağlarda üzümün yere değmemesi için yere çakılıp üzerine çubuk bağlanan yaklaşık bir metre uzunluğundaki ince çubuk (s. 236). / “Mutfak rafı” (DS V, 3589).
- sete:** Kalas (s. 236). / “Kavun, karpuz, asma gövdesi” (DS V, 3594).
- sıraca:** Dokuma işi büyük heybe (s. 237). / “Ağaçların, özellikle üzüm kütüklerinin köke yakın yerlerinde boğum boğum beliren ve kurumalarına neden olan bir hastalık” (DS V, 3616).
- sırat:** Dağın yamacı (s. 237). / “Yağ, peynir ve yoğurdun yeşilimsi suyu” (DS V, 3617).
- şapalağ:** Çiğ köfte gibi yoğrulan köfte hamurunun elde yassı bir şekil verilip, mangalda ya da yağsız tavada pişirilerek yapılan köfte (s. 247). / “Kamçı ucundaki kösele parçası” (DS V, 3745).
- şarmuta:** Yaramaz kız çocuğu (s. 248). / “Ahlaksız, hoppa kadın” (DS V, 3752).
- taktakı:** Harman savurma makinesi (s. 256). / “Ağaçkakan” (DS V, 3813).
- tam:** Lezzet (s. 256). / “Ahır” (DS V, 3818).
- tepiik:** Kurumuş mayıs, tezek (s. 260). / “Kurumuş çamur” (DS V, 3886).
- terleme:** Kuruğun tuzlandıktan sonra bir tas içine konularak ağzı bir bezle kapatılıp ileri geri sallayarak ezilmiş hâli (s. 261). / “Tifo” (DS V, 3895).
- tevenk:** Yarma ve simitle yoğrulan harcın asma yapraklarına sarılarak yapılan yemek (s. 262). / “Üzüm kütüğü” (DS V, 3904).
- tevil:** Dokuma tezgahının bir parçası (s. 262). / “Durum, biçim” (DS V, 3904).
- tola:** Suyu ıslatılmış kil dibe çöktükten sonra elde edilen küllü su (s. 267). / “Yünü ya da kılı alınmış ham deri” (DS V, 3954).
- yenilcek:** Tarladaki su yolu (s. 286). / “Hafif” (DS VI, 4248).
- yolma:** Hayvanlar için biçilen çayır (s. 289). / “Sapı, orakla biçilemeyecek kadar kısa kalmış ekin” (DS VI, 4293).
- zikkim:** Lanetleme (s. 296). / “Acı” (DS VI, 4369).

c) Derleme Sözlüğü'nde Adıyaman İli ve Yöresi Ağızlarındaki Şekil ve Anlamıyla Kullanılıp Adıyaman Olarak Kaydı Bulunmayan Adlar:

- abē [ābey]:** Ağabey (s. 3), (DS I, 17).
- ağ:** 1. Beyaz. 2. Başa örtülen tülbent (s. 6), (DS I, 77).
- ağı:** Zehir (s. 7), (DS I, 89).
- ağdaracağ:** Saç üzerinde pişen bir şeyi çevirmeye yarayan âlet (s. 8), (DS I, 127).
- akıt:** Salça (s. 9), (DS I, 153).
- alma:** Elma (s. 12), (DS I, 226).
- analıh:** Üvey anne (s. 13), (DS I, 250).
- ancur:** Hitanın daha kısa ve koyu yeşil rengine olanı (s. 13), (DS I, 255).
- ane:** 1. Anne. 2. Hani anlamında bir soru ifadesi (s. 13), (DS I, 262).
- angut:** Güvercin (s. 13), (DS I, 268).
- arakı:** Rakı içeceğine verilen ad (s. 14), (DS I, 295).
- arbet:** Çirkinlik, ayıp, utanç (s. 15), (DS I, 302).
- arığ:** İçinden su geçecek şekilde eşilip, sebze ekilen yer (s. 15), (DS I, 315).
- aristağ:** Toprak damın ağaçla döşenmiş tavanı (s. 15), (DS I, 323).
- aş:** Pilav (s. 16), (DS I, 348).
- azap:** Erkek hizmetçi, uşak (s. 20), (DS I, 435).
- bağıcı:** Memur (s. 22), (DS I, 488).
- balah [balak]:** Pantolonun paçası (s. 22), (DS I, 498).
- banı:** Yayla yeri (s. 22), (DS I, 520).
- bar:** Tortu (s. 22), (DS I, 522).
- baran:** Çizgi, kenar çizgisi, üzüm bağlarındaki asmaların sıralı hâli (s. 23), (DS I, 525).
- barmah:** Parmak (s. 23), (DS I, 534).

- barmel:** Fıçı (s. 23), (DS I, 535).
- basdılı [besdil]:** Bastık, üzüm pestili (s. 23), (DS I, 538).
- behre:** Hüner (s. 26), (DS I, 599).
- bekere:** Çıkırıktaki ipin dibindeki âlete verilen ad (s. 26), (DS I, 601).
- bekmez:** Pekmez (s. 26), (DS I, 604).
- bellilik:** İşaretleme (s. 26), (DS I, 623).
- berdi:** Kamış, cirit (s. 27), (DS I, 631).
- beri:** Hayvanların toplu hâlde sütlerinin sağılması (s. 27), (DS I, 634).
- berklik:** Kız isteme evresinden sonra söz kesme olayına verilen ad (s. 27), (DS I, 636).
- bıhçı:** Testere (s. 28), (DS I, 662).
- bızzık:** Küçük sivilce (s. 29), (DS I, 676).
- bilbik:** Tomurcuk (s. 31), (DS I, 690).
- bilik:** Yağla tavada pişirilmiş ekmek (s. 31), (DS I, 693).
- bişe:** Yağda kızartılan bazlama (s. 32), (DS I, 704).
- bor:** Sürülmemiş tarla (s. 34), (DS I, 737).
- boranı:** Semizotu cacığı (s. 34) (DS I, 738).
- boylama:** Çocukların küçük yaşta ölmemesi ve uzun yaşaması için yapılan ve çocuğun yedi yaşına kadar üstünde taşınması gereken Kuran yazısı (s. 34), (DS I, 746).
- böğelek:** Sığır sineği (s. 35), (DS I, 759).
- böyrek:** Böbrek organı (s. 35), (DS I, 773).
- buhağı:** Nalbantların nal çakarken hayvanın ısırması için üst dudağını kısıp almak amacıyla yaptığı tahtadan âlet (s. 36), (DS I, 782).
- buğ:** Gelin (s. 36), (DS I, 783).
- burma:** Bükülerek kurutulmuş ot (s. 36), (DS I, 800).
- bük:** Ovada veya dere kıyısında çalı ve diken topluluğu, böğürtlen (s. 37), (DS I, 814).
- cağ:** Yün çorap örülen şiş, mil (s. 39), (DS II, 842).
- calgazanlık:** Gevezelik (s. 39), (DS II, 851).
- cansız at:** Bisiklet (s. 40), (DS II, 857).
- cebe:** Boyuna takılan altın takı (s. 40), (DS II, 871).
- ceft:** Palamut kabuğu dövülerek, şapla karıştırılıp kaynatıldıktan sonra elde edilen bulamaç şeklindeki madde (s. 41), (DS II, 874).
- cenger:** Bakır kabın içinde oluşan küf (s. 41), (DS II, 881).
- cılbur:** Menemen yemeği (s. 42), (DS II, 908).
- cıncılı:** Cam eşya parçası, cam kırığı (s. 43), (DS II, 918).
- cırcır:** Fermuar (s. 43), (DS II, 926).
- cingan:** Çingene (s. 44), (DS II, 978).
- cor:** Laf, söz (s. 45). / (DS II, 1000).
- culluk:** Hindi (s. 45), (DS II, 1013).
- curun:** Üzüm tepeleme aracı (s. 45), (DS II, 1019).
- cüçük:** Kuş ve tavuk yavrusu (s. 45), (DS II, 1021).
- çağa:** Çocuk (s. 47), (DS II, 1033).
- çalhama:** Yoğurdu az miktarda su kullanarak yoğurdu ayran yapmak (s. 48), (DS II, 1053).
- çalma:** Kadınlardaki altın takılara verilen ad (s. 48), (DS II, 1059).
- çarpana:** 1. Eskimiş ayakkabı (s. 49), (DS II, 1083).
- çebiş [çepic, çebiç]:** Bir yaşından küçük keçi (s. 49), (DS II, 1099).
- çeç:** El (s. 50), (DS II, 1104).
- çef:** Çam veya palamut ağacının meyvesinin kabuğu (s. 50), (DS II, 1106).
- çığ:** Pencere kafesi, sele sazı ile yapılan çadır örtüsü (s. 52), (DS II, 1159).
- çıgıl:** Çakıl (s. 52), (DS II, 1159).
- çitnak:** İkiz, meyvelerin çift olması (s. 54), (DS II, 1194).

- çin:** 1. Sırt, omuz (s. 55), (DS II, 1225).
- çingil:** Kova (s. 55), (DS II, 1227).
- çir:** Daha çok kayısı meyvesini kurusuna verilen ad, meyve kurusu (s. 55), (DS II, 1234).
- çit:** Bayanların başlarını örttüğü eşarp, yazma (s. 56), (DS II, 1240).
- çomah:** Küçük dürüm (s. 56), (DS II, 1265).
- çomak:** Çubuk (s. 56), (DS II, 1265).
- çor:** Dert, sıkıntı, hastalık (s. 56), (DS II, 1269).
- çörten:** Ağaç kabuğundan yapılan oluk (s. 57), (DS II, 1293).
- dabaz:** Kaşıntı sonucunda vücutta kabarcıkların oluşması (s. 59), (DS II, 1315).
- dağın:** Dağlarda ve ağaçta yetişen kahverengi, nohut büyüklüğünde, içinde bir çekirdeği olan, yumuşak ve tatlı bir yemiş (s. 59), (DS II, 1324).
- dam:** Ev, evin çatısı (s. 60), (DS II, 1347).
- damdıra:** Az telli küçük saz (s. 60), (DS II, 1351).
- daraba:** Kepenk (s. 61), (DS II, 1365).
- darahlıh:** Pirzola (s. 61), (DS II, 1366).
- dehre:** Odun, dal vs. kesmek için kullanılan âlet (s. 63), (DS II, 1406).
- deleme:** 1. Topaç. 2. Keçi sütünden yapılan bir tür yemek (s. 63), (DS II, 1409).
- depik:** Tekme (s. 64), (DS II, 1428).
- depingi:** Üzümü tepelemek ve suyunu çıkartmak için yapılmış genellikle kare şeklinde yer (s. 64), (DS II, 1429).
- dışlıh [dışlık]:** Rahatlık, huzur, keyif (s. 67), (DS II, 1473).
- dindoruk:** Zirve, en üst (s. 68), (DS II, 1501).
- dıng:** Kaynamış ve kurutulmuş bulgurun dört beş metre karelik bir alanda yapılan havuz şeklindeki silindirik mekânın içine konulmuş büyük taş tekerleklerin üzerinde bir müddet döndürülerek kepeğinden arındırma yeri, dink (s. 68), (DS II, 1507).
- doğramaç:** Küçük küçük doğranmış ekmek, yoğurt ve ayranla hazırlanan bir tür yemek (s. 69), (DS II, 1537).
- dolama:** 1. Asma yaprağından yapılan sarma. 2. Oklavaya sararak yuvarlatılmış yufkayı, tepsiye iç içe halkalar şeklinde döşedikten sonra pişirilen börek. 3. Kadın eteği (s. 70), (DS II, 1542).
- dulda:** Rüzgâr almayan kuytu yer, gölge (s. 72), (DS II, 1596).
- dulum:** Surat (s. 72), (DS II, 1599).
- dümbelek:** Darbuka (s. 73), (DS II, 1628).
- dürü:** Düğün davetiyesi yerine geçen ve davetlilere gönderilen hediyeler (s. 74), (DS II, 1635).
- eğış [eyiş]:** Bir ucu çengelli bir ucu yassı soba aracı (s. 77), (DS III, 1679).
- elçiti:** Mendil (s. 77), (DS III, 1707).
- elicek:** Çıkrık kolu (s. 80), (DS III, 1715).
- ellik:** Eldiven (s. 80), (DS III, 1723).
- elöpen:** Kertenkele (s. 80), (DS III, 1726).
- ém:** Yetenek, fayda, hayır (s. 80), (DS III, 1729).
- emmı:** Amca (s. 81), (DS III, 1740).
- ergencelik:** Dul erkeğin evlendiği gelini attan indirirken verdiği hediye (s. 82), (DS III, 1768).
- ersin:** Ateş küreği (s. 82), (DS III, 1776).
- eşiklik:** Kapı girişi (s. 83), (DS III, 1792).
- evlek:** Tarlada her bir bölüme verilen ad (s. 84), (DS III, 1810).
- ferik:** Küçük tavuk, piliç (s. 88), (DS III, 1846).
- fırfırı:** Vantilatör, çocukların kağıttan yaptıkları ve rüzgâra karşı koşarak hızlı dönmesini sağladıkları oyuncak, fırlak (s. 88), (DS III, 1854).

- fırfırık:** Düdük (s. 88), (DS III, 1854).
- fırt:** Yudum (s. 89), (DS III, 1856).
- filik:** Tahılın topraktan ilk baş verdiği yeşil kısmı, taze başak (s. 89), (DS III, 1865).
- ğamka:** Odunun yonga denilen parçaları, kırıntısı (s. 93), (DS III, 1907).
- ğantarma:** Gem, ocakların üstündeki sergen (s. 93), (DS III, 1915).
- ğarçın:** Yün çorabın üzerine deri dikilmesi (s. 95), (DS III, 1922).
- ğav:** Ağaçlarda olan yumru (s. 96), (DS III, 1936).
- ğavlah:** Tüy ve kabuğu dökülmüş deri (s. 96), (DS III, 1939).
- ğazil:** Kıldan yapılmış iplik (s. 97), (DS III, 1954).
- geçe:** Yan, taraf (s. 97), (DS III, 1960).
- gelim:** Maddi gelir, kâr (s. 98), (DS III, 1978).
- gelin bacı:** Yenge (s. 98), (DS III, 1979).
- ger:** Ceviz, nar gibi meyvelerin kabuğunun temasından dolayı oluşan leke, renk (s.99), (DS III, 1994).
- gêver:** Arklardan tarlaya su ulaştıran küçük su yolları (s. 100), (DS III, 2009).
- ğıcı:** Kıracağı (s. 101), (DS III, 2025).
- ğidik:** Keçi yavrusu (s. 101), (DS III, 2032).
- ğivğıvı:** Keman (s. 104), (DS III, 2063).
- ğıymıh:** İnce tahta parçası (s. 104), (DS III, 2067).
- gilgil [ğılğıl]:** Darı, beyaz mısır, darı ekmeği (s. 105), (DS III, 2077).
- golan:** Kürtünü eşeğin sırtına bağlamaya yarayan şerit (s. 106), (DS III, 2097).
- ğoz:** Ceviz (s. 108), (DS III, 2112).
- göbelek:** Mantar (s. 108), (DS III, 2115).
- göcek:** Kapı menteşesi (s. 108), (DS III, 2119).
- gögerçin:** Güvercin (s. 108), (DS III, 2128).
- göğ:** Yeşil (s. 108), (DS III, 2126).
- gölük:** Binek hayvanı (s. 108), (DS III, 2145).
- gözenek:** Zahirî çuvalarının altındaki boşluğa verilen ad (s. 110), (DS III, 2179).
- ğulunç:** Vücuttaki sırt ve kaburga bölgesi (s. 111), (DS III, 2193).
- ğurk:** Cıvciv çıkaran ve büyüten tavuk (s. 112), (DS III, 2199).
- guskun:** Kürtünün eşeğin boynuna doğru gitmemesini sağlayan şerit (s. 112), (DS III, 2202).
- ğuşğana:** İçerisine yemek konulan veya içerisinde yemek pişirilen bir tür mutfak malzemesi (s. 112), (DS III, 2202).
- guzlacı:** Doğuran (s. 113), (DS III, 2205).
- ğürüz:** Bağ, bahçe, bostan (s. 114), (DS III, 2238).
- ğüvegi:** Damat (s. 114), (DS III, 2239).
- ğah:** Başkası, el, yabancı (s. 116), (DS III, 2252).
- ğampara:** Orta boy taş ve toprak parçasına ya da biçimsiz taşlara verilen ad (s. 118), (DS III, 2269).
- hanek:** Sohbet (s. 118), (DS III, 2272).
- hangil:** Su taşımak için kullanılan araç, kova, bakraç (s. 119), (DS III, 2274).
- ğapbap:** Nalın, takunya (s. 119), (DS III, 2279).
- ğāra:** Yeni yapılan duvarların arasına harçla birlikte doldurulan taş parçaları (s. 119), (DS III, 2282).
- ğaraza:** Kuyunun ağzına konulan 30-40 cm. yüksekliğinde taştan daire şeklinde tek parça çıkıntı (s. 120), (DS III, 2286).
- ğarılığ:** Su kanalı, ark (s. 120), (DS III, 2289).
- ğası:** Sıcak suda ıslatılmış çamaşır (s. 121), (DS III, 2302).
- ğasıl:** Cıvık hamur (s. 121), (DS III, 2302).
- hepek:** Baca kapağı (s. 126), (DS III, 2341).

- hezen:** Toprak damlarda ortaya atılan kalın ve uzun ağaç, sopa; kiriş (s. 129), (DS III, 2355).
- hıla:** Sofra bezi (s. 129), (DS III, 2358).
- hılt:** 1. Çok nazlı kimseler için kullanılan bir lakap. 2. Karışık tahıl (s. 130), (DS III, 2360).
- hırtlek [hırtleg]:** Gırtlak (s. 132), (DS III, 2374).
- hışır:** Takılar (s. 132), (DS III, 2377).
- hışt:** Hançer (s. 132), (DS III, 2379).
- him:** Bina temeli (s. 133), (DS III, 2385).
- hinik:** Sümük (s. 133), (DS III, 2387).
- hop:** Omuz, sırt (s. 134), (DS III, 2404).
- hopan:** Bakımsız bağ, bahçe (s. 134), (DS III, 2405).
- höllüg:** Eskiden bebeklerin kundakları içine çiş ve kakalarını yapmaları için konulan beyaz toprak (s. 136), (DS III, 2430).
- ışgın:** Bağ ışkını, taze üzüm asmasının yenilebilir tel şeklinde dalı (s. 140), (DS IV, 2495).
- ilengeç:** Yengeç (s. 143), (DS IV, 2521).
- ispatan:** Yenebilen yeşil bir ot (s. 145), (DS IV, 2559).
- işlik:** Gömlek (s. 146), (DS IV, 2565).
- itegi:** Ev ekmegi yapılırken ekmek tahtasının altına serilen ve dökülebilecek unun içinde toplandığı sofra (s. 147), (DS IV, 2568).
- kakırdağ:** Kuyruk yağının eritilip yağı alındıktan sonraki artıkları (s. 150), (DS IV, 2604).
- kaluç:** Orak (s. 150), (DS IV, 2613).
- kamalağ:** Sedir ağacı (s. 151), (DS IV, 2613).
- kamka:** Ağaç ve tahta kıymığı (s. 151), (DS IV, 2616).
- kantarma:** Kemerli yapı (s. 151), (DS IV, 2628).
- kelep:** İplik yumağı (s. 157), (DS IV, 2729).
- kelik:** Naylon, kısmen açık yazlık çocuk ayakkabısı, bir tür sandalet (s. 157), (DS IV, 2733).
- kepeneg:** Kepenek, kelebek (s. 159), (DS IV, 2747).
- kesme:** Pekmezden yapılan küçük dilimli tatlı türü bir yiyecek adı (s. 160), (DS IV, 2767).
- keşen:** Kuyudan su çekilen kova (s. 161), (DS IV, 2771).
- keten:** Başörtüsü (s. 161), (DS IV, 2774).
- keveşe:** Toprak damlarda, ağaçla toprak arasına giren tahta, kamış vb. malzeme (s. 161), (DS IV, 2777).
- kıdik:** Oğlak, kuzu için kullanılan bir söz (s. 162), (DS IV, 2787).
- kığı:** Keçi pisliği (s. 162), (DS IV, 2790).
- kılt:** Uç, yan (s. 162), (DS IV, 2802).
- kındıra:** Sulak yerlerde yetişen, ince uzun ucu sivri dışı koyu renkli kendisi beyaz renkli olan pamuğumsu bir bitki (s. 163), (DS IV, 2809).
- kırma:** Av tüfeği (s. 165), (DS IV, 2833).
- kıyık:** Çuvaldızın büyüğü (s. 166), (DS IV, 2856).
- kibe:** Sakatat, şırdan (s. 166), (DS IV, 2870).
- kildan [kilden]:** Hamamda yıkanılacak suyun içerisine konulması için bakırdan yapılmış özel kap (s. 167), (DS IV, 2872).
- kirmen:** Yün eğirme aracı (s. 167), (DS IV, 2881).
- kitiz:** Biçilmiş arpa, susam sapı yığını, bağlam (s. 168), (DS IV, 2888).
- kizir:** Muhtar (s. 168), (DS IV, 2889).
- kolan:** Semer (s. 168), (DS IV, 2908).
- kor:** Üzüm bağında tiyeklerin oluşturduğu bir sıraya verilen ad (s. 169), (DS IV, 2923).
- kortik:** Çukur (s. 169), (DS IV, 2928).
- kömme:** Ekmek içinin üzerine ayan ve yağ dökülerek yapılan bir çeşit yiyecek (s. 170), (DS IV, 2958).

- körmen:** Sarımsak tadında pilavı ve hitabı yapılan, yeşil sarımsak şeklinde bir ot (s. 171), (DS IV, 2968).
- kös:** 1. İçine bozulmaması için yiyecek eşya koyulan topraktan yapılmış küp, kiler. 2. Kapıların arkasına uzatılan kalın kalas (s. 172), (DS IV, 2971).
- köseg:** Ateş karıştırmaya arayan bir ucu yanmış odun (s. 172), (DS IV, 2972).
- kösnü:** Köstebek (s. 172), (DS IV, 2975).
- ķullıķ:** Askerin konakladığı yer (s. 173), (DS IV, 2997).
- ķuşķana:** Bakırdan yapılmış derince, yemek pişirme tenceresi (s. 174), (DS IV, 3016).
- ķüflet [ķülfet]:** Ev halkı (s. 175), (DS IV, 3030).
- ķülbe:** Küçük kazma (s. 176), (DS IV, 3028).
- ķulek:** Ahşaptan yapılmış kap (s. 176), (DS IV, 3029).
- ķüllük:** Hayvan artığının döküldüğü yer (s. 176), (DS IV, 3031).
- ķülünce:** Yağlı ve tuzsuz somun ekmek (yağlı yavan) (s. 176), (DS IV, 3033).
- ķüsü:** Kaplumbağa (s. 177), (DS IV, 3052).
- ķüt:** Hareketsiz olma, donup kalma, duyarsızlaşma (s. 177), (DS IV, 3053).
- lebbe:** Boyuna takılan zincir, gerdanlık (s. 180), (DS IV, 3070).
- livan:** Açık salon (s. 181), (DS IV, 3081).
- lög:** Loğ, toprak damın yağmuru sızdırmaması için sıkıştırmaya yarayan silindir şeklindeki taş (s. 182), (DS IV, 3083).
- loğdur [loğdır]:** Loğ çekilen ucu çatal ağaç (s. 182), (DS IV, 3084).
- lop:** Bedavadan elde edilen yiyecek, beleş yemek (s. 182), (DS IV, 3087).
- lök:** Erkek deve, dana (s. 183), (DS IV, 3090).
- mafraç:** Yüklerin ve eşyaların denk yapılmış (s. 185), (DS IV, 3103).
- mahmil:** Tahta zahire kabı (s. 186), (DS IV, 3106).
- mahsere:** Dövmelik buğdayın kepeğini çıkaran taşın döndüğü yer (s. 186), (DS IV, 3107).
- malama:** Samanla karışık tahıl (s. 186), (DS IV, 3110).
- malhita:** Döğme ve mercimeğin ufağı (s. 187), (DS IV, 3114).
- manadura:** Domates veya marul için kullanılan bir söz (s. 187), (DS IV, 3117).
- marama:** Mendil (s. 187), (DS IV, 3128).
- maş:** Bir tür mercimek (s. 188), (DS IV, 3134).
- maşara:** Bostanlarda çitil dikilen bölüm (s. 188), (DS IV, 3135).
- mayıs:** Büyükbaş hayvanın pisliği (s. 189), (DS IV, 3141).
- mazi:** 1. Küçük bir bitki türü. 2. Meşe ağacının meyvesi (s. 189), (DS IV, 3146).
- meles:** İnce ipekli bir çeşit kumaş (s. 189), (DS IV, 3157).
- meñgil:** Hayvanları ahıra bağlamak için kullanılan eğri ağaç (s. 190), (DS IV, 3164).
- meri:** 1. Dişi kuş. 2. Erkek keklik (s. 191), (DS IV, 3170).
- mertek:** Dam bastırılırken üzerine serilen ağaç (s. 191), (DS IV, 3171).
- meses:** Öküz sürmek için kullanılan değnek, çubuk (s. 191), (DS IV, 3172).
- mığrıbı [mırgıbı]:** Küçük karınca (s. 192), (DS IV, 3181).
- mıkla:** Kavrulmuş et bulunan tavaya yumurta da eklenip pişirilmesiyle hazırlanan yemek (s. 192), (DS IV, 3183).
- mırırh:** İnce saman (s. 193), (DS IV, 3187).
- mitili:** Giyimi yırtık pırtık olan (s. 195), (DS IV, 3206).
- nahat:** Kesme taş (s. 197), (DS IV, 3234).
- nahırcı:** Büyükbaş hayvan sürüsünün çobanı (s. 197), (DS IV, 3234).
- oķuntu:** Düğün davetiyesi (s. 205), (DS V, 3278).
- oķuntucu:** Düğün davetlileri (s. 205), (DS V, 3278).
- oturak [oturaķ]:** 1. İskemle. 2. Oda (s. 208), (DS V, 3298).
- ög [ög, öy]:** Ön (s. 209), (DS V, 3315).
- ölbe:** Tahta kutu (s. 210), (DS V, 3330).

- öllük:** Killi toprak, bebeklerin altına ısıtılarak koyulan toprak (s. 210), (DS V, 3334).
- örken:** İp, kendir, örgü (s. 211), (DS V, 3349).
- örme:** Kalın bükülü iplik (s. 212), (DS V, 3350).
- örtme:** Evin giriş kapısı önü, balkon (s. 212), (DS V, 3352).
- pağa:** Kapının kilit yeri (s. 215), (DS V, 3380).
- palaz:** Keçi kılından yapılan kilim (s. 216), (DS V, 3386).
- part:** İşkembe, karın (s. 217), (DS V, 3403).
- payam:** Badem (s. 217), (DS V, 3416).
- pepe:** Konuşma zorluğu çeken, kelimeleri tam çıkaramayan (s. 218), (DS V, 3428).
- peryeşağı:** Yabani bir ot (s. 219), (DS V, 3435).
- peyik:** Pantolon, pijama ve don gibi giysilerde iki bacağın bele doğru birleştiği bölüm (s. 220), (DS V, 3440).
- pırçıklı:** Havuç (s. 220), (DS V, 3443).
- pırtık:** Küçük bez parçaları (s. 220), (DS V, 3447).
- pıtrağ:** Dikenlere insanlara ve hayvanların tüylerine yapışan bir ot (s. 221), (DS V, 3451).
- pic:** Tırnak köklerinde kavlayarak ortaya çıkan ince, acı veren deri parçacıkları (s. 221), (DS V, 3453).
- pin:** Kümes (s. 222), (DS V, 3455).
- pine:** Yama (özellikle ayakkabılara vurulan yama) (s. 222), (DS V, 3456).
- pıpirim:** Semiz otu (s. 222), (DS V, 3459).
- pöhrök:** Su kanalı (s. 224), (DS V, 3480).
- puşı:** Kadınların başlarına sarık şeklinde sardıkları bez (s. 224), (DS V, 3494).
- sakırğa:** Kene (s. 230), (DS V, 3521).
- sakit:** Değneğin ucundaki çivi (s. 230), (DS V, 3521).
- salaca:** Tabutun üzerine konulduğu dört kolu olan tahta (s. 231), (DS V, 3523).
- sarad:** Büyük delikli kalbur, elek (s. 232), (DS V, 3544).
- sazağ:** Yel (s. 233), (DS V, 3563).
- seki:** Evin avlusunda topraktan yapılmış divan şeklinde yer (s. 234), (DS V, 3570).
- semsək:** Cevizin bastık içine sarılmasıyla yapılan bir yiyecek (s. 235), (DS V, 3582).
- senek:** Toprak küp (s. 235), (DS V, 3583).
- serpene:** Bağılara çubukların sarılmasına yarayan iki ucu sivri değnek (s. 236), (DS V, 3592).
- sıhım:** Avuç içine sığacak kadar, bir sıkımlık (s. 237), (DS V, 3606).
- sırpıncak:** Kayacak (s. 238), (DS V, 3620).
- sırt:** Giysi, kıyafet (s. 238), (DS V, 3620).
- sısğa:** 1. Soğan tohumu. 2. Çok zayıf, çelimsiz kimse (s. 238), (DS V, 3622).
- sıyırğı:** Damdaki karı kürüme aracı (s. 238), (DS V, 3626).
- sikke:** Yere çakılan demir kazık (s. 238), (DS V, 3634).
- sivenk:** Çatı saçağı (s. 240), (DS V, 3650).
- siyeç:** Büyük çalı, bahçe çiti (s. 240), (DS V, 3652).
- soğum:** Lokma (s. 241), (DS V, 3661).
- soyha:** 1. Ölüünün sırtından çıkarılan giyecek. 2. Lanet olası anlamında bir beddua sözü (s. 242), (DS V, 3671).
- suluk:** Hamamlık (s. 243), (DS V, 3694).
- surha:** İş (s. 243), (DS V, 3700).
- susak:** Su kabı (s. 243), (DS V, 3701).
- suvak:** Sıva, badana (s. 243), (DS V, 3704).
- süllüm:** Toprak damlara çıkılmak için ağaçtan yapılmış merdiven (s. 244), (DS V, 3710).
- sümsürük:** Sümük (s. 244), (DS V, 3714).
- süvik:** Toprak evlerin damının kenar kısımları (s. 245), (DS V, 3730).

- şaba:** Takı merasiminde davul zurnacının takıyı takan kişiyi anons etmesi (s. 247), (DS V, 3734).
- şapşah:** Su kabı, sürahi (s. 248), (DS V, 3747).
- şekkal:** Eskimiş ayakkabı (s. 249), (DS V, 3759).
- şığvın:** Sağanak yağmur (s. 251), (DS V, 3768).
- şibik:** Göz çapağı (s. 251), (DS V, 3777).
- taşa:** İçerisine eşya konulmak için, duvar içine oyulmuş küçük boş mekanlar, oyuk (s. 256), (DS V, 3806).
- talāz:** Bir doğa olayı, hortum (s. 256), (DS V, 3816).
- tapan:** Yeni ekilmiş tarlaları düzeltmeye yarayan araç (s. 257), (DS V, 3825).
- taplama:** İki ceviz miktarı büyüklüğündeki hamurun yarım santim kalınlığında açılmasıyla yapılan ekmek (s. 257), (DS V, 3829).
- taşgala:** Telaş (s. 257), (DS V, 3842).
- tay:** 1. Bir adet anlamında kullanılan söz. 2. Hayvanlara yüklenen çuvalın her biri (s. 258), (DS V, 3852).
- teh:** Üzüm reçeli (s. 259), (DS V, 3861).
- tentene:** Oya işi, dantel (s. 260), (DS V, 3883).
- tevir:** Çeşit (s. 262), (DS V, 3904).
- teyig:** Üzüm asmasının taze filizi, asma yaprağı (s. 263), (DS V, 3906).
- tıkkır:** Daha çok çocukların giydikleri, naylondan yapılmış sandalet (s. 263), (DS V, 3914).
- tılar:** Yatak yüzü, küçük çocuk yatağı, yorganın ip takılmamış yüzü (s. 263), (DS V, 3914).
- tokaç:** Toprak damın süvik denilen saçaklarının sertleştirilmesi için ve salıncak yaparken de kullanılan yassı bir tahta, tokmak (s. 266), (DS V, 3948).
- toklı:** Koç, koyun (s. 266), (DS V, 3950).
- tombalaş:** Takla (s. 267), (DS V, 3957).
- topalaş:** Yuvarlak biçimdeki nesneleri tarif etmek için kullanılan bir ifade (s. 267), (DS V, 3964).
- tosbağa:** Kaplumbağa (s. 268), (DS V, 3973).
- tuman:** 1. Tuman, don, pijama. 2. Şalvar (s. 269), (DS V, 3991).
- ud:** 1. Bir yere götürülen hediye. 2. Mahcubiyet, borç (s. 271), (DS VI, 4025).
- umaç:** Açık ekmeği doğrayıp ve içine bazı şeyler koyup ıslatılarak yenilen yemek (s. 272), (DS VI, 4038).
- üdürgü:** Matkap (s. 275), (DS VI, 4059).
- üğüntü:** Talaş (s. 275), (DS VI, 4063).
- üzengilik:** Gelin attan indirilirken damadın babası tarafından verilen hediyeler (s. 276), (DS VI, 4086).
- vırrık:** Cıvık ve sulu kaka (s. 278), (DS VI, 4103).
- yaba:** Harman savurmakta kullanılan tahta çatal, tarım aracı (s. 281), (DS VI, 4112).
- yaban:** Kır, ova (s. 281), (DS VI, 4113).
- yağlık:** Mendil (s. 282), (DS VI, 4124).
- yampiş:** Yan yan yürüyen (s. 283), (DS VI, 4159).
- yanıç:** Börek, gözleme (s. 283), (DS VI, 4169).
- yanlı:** Dikilerek yapılan ve eskiden poşet yerine kullanılan bir çanta türü (s. 283), (DS VI, 4173).
- yavaşa:** Eşeğin ağzına vurulan gem (s. 285), (DS VI, 4206).
- yazı:** Kır, ağaçsız alan (s. 285), (DS VI, 4218).
- yazma:** Baş örtüsü (s. 285), (DS VI, 4220).
- yemeni:** Terlik türü ayakkabı (s. 286), (DS VI, 4243).
- yemişen:** Yabani kiraz (s. 286), (DS VI, 4244).
- yılhı:** Baharda hayvanların dağda yayılması işi (s. 287), (DS VI, 4273).

yonga: Odun kırılırken oluşan kırıntı (s. 289), (DS VI, 4295).

yörep: Eğimli, dik yol (s. 289), (DS VI, 4311).

yörek: Bebeklerin sarıldığı semelek adlı çarşafın ipi (s. 289), (DS VI, 4311).

yumsuluk: Bir kimsenin canının çok çektiği bir şeyi elde edemediğinde düştüğü durum (s. 290), (DS VI, 4318).

yunluk: Kadınların toplanıp çamaşır yıkadığı yer (s. 290), (DS VI, 4322).

yüvez: Küçük sivrisinek (s. 291), (DS VI, 4337).

zerzembe: Karanlık derin çukur yer (s. 295), (DS VI, 4364).

zılğıt: Düşünlerde eğlenmek amacıyla dili ağız içinde değişik bir biçimde oynatarak ahenkli bir ses çıkarma (s. 296), (DS VI, 4371).

zibil: Hayvan gübresi (s. 296), (DS VI, 4386).

zikke: Hayvanların yularının bağlanarak yere çakılan ince 20-30 cm boyunda demirden kazık (s. 296), (DS VI, 4388).

zivan: Buğdayların içinde ve buğdayın yapısı biçiminde acı tadı olan yabani bitki (s. 297), (DS VI, 4392).

zornak [zornaḥ]: Eski tahta kapılarda tahta kilit (s. 297), (DS VI, 4398).

zumzuk [zumzuḥ]: Yumruk (s. 297), (DS VI, 4402).

Sonuç

Adıyaman, tarihi çok eskilere dayanan Anadolu'nun ilk yerleşim alanlarından biridir. Türklerin Anadolu'ya gelmelerinden sonra da yüzyıllar boyunca Türk yurdu olarak kalmış önemli bir kültür şehridir. Çok eski bir Türk tarihi geçmişine ve buna bağlı olarak önemli bir söz varlığı hazinesine sahip olmasına rağmen Adıyaman ağzından *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*nde çok az sayıda (81 adet) kelime kayıt altına alınmıştır. Bu çalışma ile bu eksikliğin bir nebze de olsa giderilmesi amaçlanmıştır, nitekim yörede *Derleme Sözlüğü*nde yer almayan o kadar fazla kelime vardır ki bunların tek bir makalede yer bulması mümkün değildir. Bu nedenle bu çalışma ile sadece yöredeki adlar değerlendirilerek *Derleme Sözlüğü*ne söz varlığı katkısı sunulmuştur.

735 kelimenin *Derleme Sözlüğü*ne katkı olarak sunulduğu bu çalışmada 361 ad *Derleme Sözlüğü* ile aynı anlamda kullanılmasına rağmen Adıyaman olarak kayıt altına alınmamış olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, Adıyaman'ın 1954'te il olmasına bağlanabilir. Çünkü Türk Dil Kurumu tarafından derleme faaliyetlerinin 1932-1934 ve 1952-1959 yılları arasında yapıldığı dikkate alındığında yöreye ait birçok kelimenin o zaman bağlı bulunduğu Malatya olarak kayıt altına alınmış olabileceği düşünülebilir. Ayrıca, her bölgede aynı sayıda gönüllü derleyici bulunmaması ve bu durumun Adıyaman'da da olabileceği durumu da göz ardı edilmemelidir.

Adıyaman ağzında var olan ama *Derleme Sözlüğü*nde kayıt altına alınmamış 279 ad belirlenmiştir. Bunlardan 36'sı *h* harfi ile başlamaktadır. Türkçe kelimelerde *h* sesi aslî olarak kelime başında bulunmamasına rağmen yörede sadece ad olarak bu kadar fazla *h* sesi ile başlayan kelime olması Adıyaman'ın Arap ve Fars coğrafyasına yakın olması ve bu bölgelerde konuşulan dillerden etkilenmesiyle açıklanabilir (*hedime, heler, hınd, hıtap* gibi). Adıyaman ağzındaki birçok addaki ünsüzlerde ikizleşme olayına rastlanmıştır (*abinne, arruta, cıppıl, kesseg* gibi). Yine kelime içi ve sonundaki *k* sesinin sızıcılaşarak *ḥ* sesine dönüştüğü çok sayıda ad tespit edilmiştir (*aḥtaracan, çulyaḥan, doduḥ* gibi). Kelime başındaki *k* sesinin tonlulaşarak *g* sesine dönüştüğü çok sayıda kelime Adıyaman ağzında kullanılmaktadır (*ğaraç, geliş, gariştiracaḥ* gibi). Yaygın olarak rastlanan bu ses olayları dışında metatez (*arḡı* gibi), ilerleyici benzeşme (*donnuk* gibi), *p > f* değişimi (*arfay* gibi), düzleşme (*bılambaç, bılata, geliş* gibi) vb. değişimlere yöre ağzlarında rastlamak mümkündür.

Adıyaman ağzında tespit edilen adlardan 95'ini *Derleme Sözlüğü* ile farklı anlamlarda kullanılanlar oluşturur. Bu adların farklı anlamlarda kullanılıyor olması Türkçenin ağzlarında nasıl bir anlam zenginliği olduğuna güzel bir örnektir.

Transkripsiyon İşaretleri

ā: Normalden uzun a sesi

ê: e-i arası ses

ē: Normalden uzun e sesi

ī: Normalden uzun i sesi

ū: Normalden uzun u sesi

‘: Ayın (ع) sesi

ġ: Arka damak g ünsüzü

ķ: Arka damak k ünsüzü

ħ: Arka damak h ünsüzü

ħ: Gırtlak ünsüzü olan h

ñ: Arka damak n (nazal) ünsüzü

Kaynakça

- Bulut, S. (2013). Türkiye Türkçesi ağızları üzerine çalışma yapılmayan il ve ilçeler. *Turkish Studies*, 8(1), 1129-1149. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4358>
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sözlüğü, D. (2009). *Türkiye’de halk ağzından Derleme sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sözlük, T. (2011). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- T.C. Adıyaman Valiliği. (2023, 10 28). www.adiyaman.gov.tr
- Telli, B. (Şubat 2019). Hatay ağzından Derleme sözlüğüne katkılar. *Tarih Okulu Dergisi*, 664-693. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1578>
- Telli, B. & Bulduk, T. B. (2018). *Adıyaman ili ve yöresi ağızları söz varlığı*. Gazi Kitabevi.